

ΒΣ-BAP 152: Μνημειακή ζωγραφική στην Κρήτη κατά την ύστερη μεσαιωνική εποχή (13ος – 15ος αι.) | Β. Φωσκόλου

Στο σεμινάριο θα εστιάσουμε στην Κρήτη, που από το 1211 υπήρξε η σημαντικότερη κτήση της Βενετίας στην ανατολική Μεσόγειο. Η βενετική παρουσία στο νησί θα διαρκέσει μέχρι και το 1669, ωστόσο, η περίοδος μέχρι περίπου τα μέσα του 15ου αιώνα, που συμπίπτει με την παλαιότερη φάση της βενετικής κυριαρχίας, αποτελεί μια ενιαία ιστορικά εποχή, η οποία αντικατοπτρίζεται και στην ιστορία της αρχιτεκτονικής και της θρησκευτικής μνημειακής ζωγραφικής. Από την πρώτη αυτή περίοδο της βενετικής κυριαρχίας σώζεται στο νησί ένας εξαιρετικά μεγάλος αριθμός μνημειακών ζωγραφικών συνόλων που είναι αποσπασματικά μελετημένος. Είναι χαρακτηριστικό πως ο παλαιότερος κατάλογος των τοιχογραφημένων εκκλησιών του νησιού από τους Gerola – Λασιθιωτάκη (1961) κατέγραφε 845 ναούς.

Στόχος του σεμιναρίου είναι καταρχάς να γνωρίσουμε αυτό τον ανεξάντλητο μνημειακό πλούτο του νησιού και να εστιάσουμε στη μνημειακή ζωγραφική των εκκλησιών της κρητικής υπαίθρου μέσα από διαφορετικές προσεγγίσεις. Θα εξετάσουμε, π.χ. τις διαφορετικές τεχνοτροπικές τάσεις, τις εικονογραφικές ιδιαιτερότητες, το ζήτημα των ζωγράφων και της χορηγίας, πορτραίτα δωρητών και αφιερωματικές επιγραφές.

Στο πλαίσιο του σεμιναρίου θα γίνουν επίσης μια σειρά διαλέξεις από αναγνωρισμένες στον τομέα τους επιστήμονες, αλλά και νεότερες συναδέλφους και υποψήφιας διδάκτορες του τμήματός μας, που ασχολούνται με την τέχνη και τον υλικό πολιτισμό της βενετικής Κρήτης με στόχο να αποκτήσουμε μια πληρέστερη εικόνα της καλλιτεχνικής παραγωγής του νησιού αυτή την εποχή.

Αναλυτικό πρόγραμμα των διαλέξεων, βιβλιογραφία και υποστηρικτικό υλικό για το σεμινάριο θα βρείτε στην σελίδα του μαθήματος στο e-learn

(<https://elearn.uoc.gr/course/view.php?id=4119>)

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Ανδριανάκης Μ., Γιαπιτσόγλου Κ., *Χριστιανικά Μνημεία της Κρήτης*, Ηράκλειο 2012.
- Αχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., Κατσιώτη Αγγ., Μπορμπουδάκη Μ., *Οι τοιχογραφίες της μονής του Βαλσαμονέρου. Απόψεις και φρονήματα της ύστερης βυζαντινής ζωγραφικής στη βενετοκρατούμενη Κρήτη*, Αθήνα 2020.
- Βασιλάκη Μαρία (επιμ.), *Μελέτες για τον ζωγράφο Άγγελο, την εποχή του και την κρητική ζωγραφική*, Αθήνα (Μουσείο Μπενάκη) 2013-14.

- Γκράτζιου Όλγ., *Η Κρήτη στην ύστερη μεσαιωνική εποχή. Η μαρτυρία της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής*, Ηράκλειο (2010).
- Μπορμπουδάκης Μ., «Η βυζαντινή τέχνη ως την πρώιμη βενετοκρατία» - «Η τέχνη κατά τη Βενετοκρατία», στο Ν. Παναγιωτάκης (επιμ.) *Κρήτη Ιστορία και Πολιτισμός*, Ηράκλειο, 1988, σ. 9-105.
- Παπαδάκη – Oekland Στ., «Δυτικότερες τοιχογραφίες του 14ου αιώνα στην Κρήτη. Η άλλη όψη μιας αμφίδρομης σχέσης», στο *Ευφρόσυνον. Αφιέρωμα στον Μανώλη Χατζηδάκη* τόμ. 2, Αθήνα 1992, 491-513.
- Παπαδάκη-Okland Στ., *Η τέχνη στην Κρήτη 4ος-18ος αιώνες: βιβλιογραφία περιόδου 1900-1990*. Ηράκλειο 1996.
- G. Gerola, *Monumenti Veneti nell' isola di Creta*, τομ. I- IV, Βενετία 1905-1932/40 (τ. II = *Βενετικά Μνημεία της Κρήτης (Εκκλησίες)*, μτφρ. Σ. Σπανάκης, Ηράκλειο 1993).
- G. Gerola, *Τοπογραφικός κατάλογος των τοιχογραφημένων εκκλησιών της Κρήτης*. Κ. Λασιθιωτάκης, Μετάφραση – Πρόλογος – Σημειώσεις, Ηράκλειο 1961.
- Kl. Wessel, Kl. Gallas, M. Borboudakis, *Byzantinisches Kreta*, Μόναχο 1983..
- A. Lymberopoulou, *The Church of the Archangel Michael at Kavalariana: art and society on fourteenth-century Venetian-dominated Crete*, Λονδίνο 2006
- Ath. Mailis, *Obscured by Walls. The Bēma Display of the Cretan Churches from Visibility to Concealment* (Byzanz zwischen Orient und Okzident 18), Μάιντζ 2020
- Chr. Ranoutsaki, *Die Fresken der Soterias Christos-Kirche bei Potamies: Studie zur byzantinischen Wandmalerei auf Kreta im 14. Jahrhundert*, Μόναχο 1992
- Chr. Ranoutsaki, *Die Kunst der späten Palaiologenzeit auf Kreta: Kloster Brontisi im Spannungsfeld zwischen Konstantinopel und Venedig*, Λέιντεν 2011.
- Jessica Schmidt , *Die spätbyzantinischen Wandmalereien des Theodor Daniel und Michael Veneris: Eine Untersuchung zu den Werken und der Vernetzung zweier kretischer Maler*, Μάιντζ 2020.
- I. Spatharakis, *Byzantine wall paintings of Crete. Vol.I. Rethymnon Province*, Λονδίνο 1999.
- I. Spatharakis, *Dated Byzantine wall paintings of Crete*, Λέιντεν 2001.
- I. Spatharakis, *Byzantine wall paintings of Crete. Vol. II. Mylopotamos Province*, Λέιντεν 2010
- I. Spatharakis, T. van Essenber, *Byzantine wall paintings of Crete. Vol. III. Amari Province*, Λέιντεν 2012
- I. Spatharakis, *Byzantine wall paintings of Crete. Vol. IV. Agios Basileios Province*, Λέιντεν 2015.
- V. Tsamakda, *Die Panagia-Kirche und die Erzengelkirche in Kakodiki. Werkstattgruppen, kunst- und kulturhistorische analyse byzantinischer Wandmalerei des 14. Jhs auf Kreta*, Βιέννη 2012

- *Hell in the Byzantine World. A History of Art and Religion in Venetian Crete and the Eastern Mediterranean*. Vol 1: Essays, A. Lymberopoulou (επιμ.), Vol. 2: A Catalogue of the Cretan Material, A. Lymberopoulou, R. Duits (επιμ.), Cambridge University Press 2020.